

WALLAN

Knjižica je namenjena starejšemu otroku z odraslim spremljevalcem. Opisani so gradovi v okolici Velenja in prostor ob poti. Najprej je na kratko predstavljen grad, sledi drobec ljudskega izročila o njem ter opis poti do naslednjega gradu. Obseg podatkov je prilagojen zasnovi, da se pot premaga naenkrat: knjižica nas spremlja, nam pojasnjuje in pomaga razumeti, kar vidimo, ne spušča pa se v podrobnosti. Pot se da prepeščiti, večino pa tudi prekolesariti.

MESTNA OBČINA
VELENJE

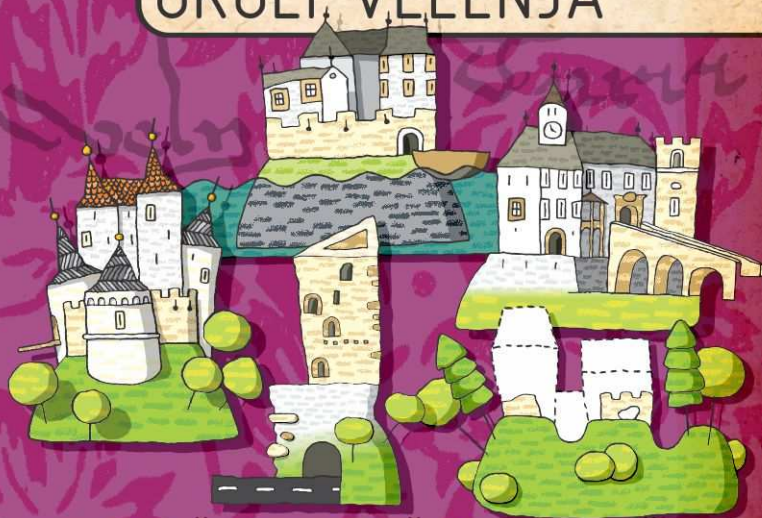
CUSTODES

Cultural Sites and Tourism
Development of European Strategies

POZOJEVA GRAJSKA POT OKOLI VELENJA

POZOJEVA
GRAJSKA POT
OKOLI VELENJA

VELENJE ŠALEK EKENŠTAJN TURN SKALE

ŠPELA
IN ROK
POLES

**CENTRAL
EUROPE**
COOPERATING FOR SUCCESS.

EUROPEAN UNION
EUROPEAN REGIONAL
DEVELOPMENT FUND

štore
Škale 5

4 Turn

Legenda

- grad
- znamenitost ob poti
- ▶ smer poti
- začetek in konec poti
- 50' približen čas trajanja odseka poti (zmerna hoja)

Velenjsko jezero

Škalsko jezero

stari jašek

stara elektrarna

Sončni park

Stara vas

sv. Martin

Gorenje

reka Paka

sv. Andrej

Šalek

Ekenštajn

trg Staro Velenje

Škapulirska Mati Bozja

Velenje

vila Herberstein

vila Bianca

vila Gorica

SEVER

0 200m

POZOJEVA GRAJSKA POT OKOLI VELENJA

Špela in Rok Poles, www.berivka.si
Pozojeva grajska pot okoli Velenja
fotografije Špela in Rok Poles,
arhiv Muzeja Velenje, arhivi zasebnikov
ilustriral in oblikoval Rok Poles
lektorirala Urška Jarnovič
uredila Špela Poles
v okviru projekta CUSTODES izdala
in založila Mestna občina Velenje
cena 0 EUR
natisnil SVB d.o.o., Velenje
naklada 3000 izvodov
1. izdaja, avgust 2011

Publikacija je nastala v okviru projekta
CUSTODES, sofinanciranega iz programa
SREDNJA EVROPA – Evropski sklad za
regionalni razvoj (ESRR).

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

728.82(497.431)(02.053.2)
913(497.431)(02.053.2)

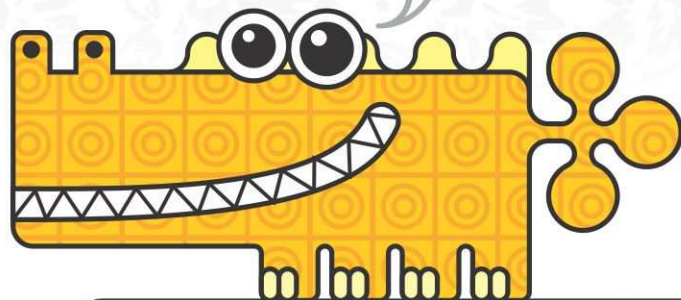
POLES, Špela

Pozojeva grajska pot okoli Velenja / Špela in Rok
Poles ; [fotografije Špela in Rok Poles ... et al.]. – 1.
izd. – Velenje : Mestna občina, 2011

ISBN 978-961-91862-5-1

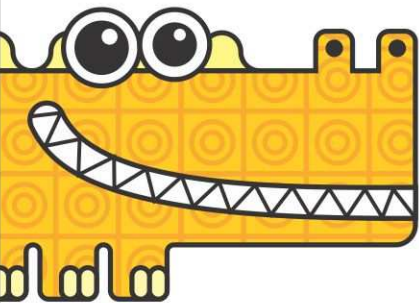
1. Poles, Rok
257207040

Zdravo, to sem jaz,
jezerski pozoj!
Gremo skupaj
stikat po gradovih!

POZOJEVA
GRAJSKA POT
OKOLI VELENJA

ŠPELA IN ROK POLES
VELENJE, 2011

Tu piše
o meni!

Jezerski pozoj (zmaj)

je mitološko bitje. To pomeni, da ni zares živel, ljudje pa so bili nekoč prepričani, da je. Na robu Šaleške doline so našli kose premoga, ki so pogledali na dan. Premogu so nekdaj rekli »zmajska kri« — in kjer je zmajska kri, je moral biti tudi zmaj. Verjeli so, da se pozoj izvali iz rdečega jajca, ki ga znese sedemletni petelin. Da se tako jajce kar samo pogrezne v podzemno jezero sredi gore, kjer pozoj zraste, v silni nevihti prekljuva gorsko steno in pride na plan.

Premogouakry
Sanguinem
Draconis
Drachen Blut

premog - zmajska kri

Kazalo

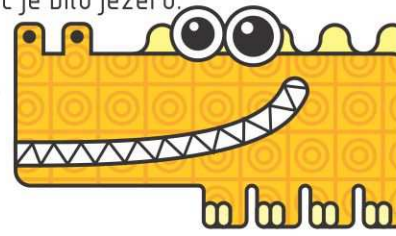
Jezerski pozoj (zmaj)	02
Zasnova poti in vodnika.....	04
Kaj je to grad	06
Šaleška dolina	07
Gradovi so različno veliki	08
... in različno ohranjeni	09
Kako se pot začne	11
Velenjski grad.....	12
Z Velenjskega gradu na Šalek.....	26
Grad Šalek	28
S Šaleka na Ekenštajn.....	38
Grad Ekenštajn	39
Z Ekenštajna na Turn.....	42
Grad Turn.....	45
S Turna k jezerom (Stare Škale).....	53
Stare Škale	54
Z jezer do vile Bianca	60
Viri in literatura, opombe	63

Zasnova poti in vodnika

Na sklenjeni poti si ogledamo in spoznamo pet znamenitosti. To so štirje gradovi: Velenjski grad in gradovi Šalek, Ekenštajn in Turn, ter območje potopljenih Škal (nekdanje središče Šaleške doline). Če imamo dovolj časa, si med potjo ogledamo še druge zanimivosti (nanje opozarja zemljevid na začetku vodnika). Pot lahko v celoti prehodimo in v pretežnem delu prekolesarimo. Izhodišče in zaključek poti je Vila Bianca. Tam je turistično-informacijski center (TIC), kjer dvignemo kartonček za zbiranje žigov. Te poiščemo na predstavitvenih tablah pri posamezni znamenitosti. Ker je treba žige podrgniti, vzemimo s seboj pisalo. Če nam uspe obiskati vseh pet točk, lahko zberemo pet žigov. Na TIC-u ob predložitvi kartončka z vsemi žigi dobimo nagrado — Pozojevo nalepko, ki jo nalepimo v okvirček na koncu vodnika. Ker nas od gradu do gradu spremlja Pozoj, smo pot poimenovali Pozojeva grajska pot okoli Velenja. Pot ni označena, vendar se s pomočjo zemljevida in opisov poti v vodniku zlahka orientiramo. Pot ni zahtevna. Zamišljena je kot nekajurni izlet za starejšega otroka v spremstvu odraslega. Poteka po cestah in urejenih poteh, razen z gradu Šalek do Ekenštajna. Tam je gozdna steza po grebenu tik pred ruševinami Ekenštajna izjemno strma. Zato bodimo posebej pazljivi!

Ta del poti je markiran kot Šaleška planinska pot. Najbolje je iti na pot v toplejših mesecih, ob sončnem in suhem vremenu, v pohodniški opremi in z zaščito pred klopi. S seboj vzemimo malico. Spremlja nas ta vodnik, ki je tako majhen, da gre v žep ali nahrbtnik. V vodniku so: 1 natančen potek poti, 2 osnovni podatki o vsaki znamenitosti, 3 kaj si lahko ogledamo, 4 ljudsko izročilo (ni nujno, da je vse res), 5 kaj je še zanimivo ob poti, 6 kam lahko pogledamo za več informacij. Nivo le-teh je prilagojen namenu vodnika po poti, ki opisuje predvsem, kar vidimo, in kar bi utegnili zanimati otroke. Podatki so povzeti po raziskovalcih, ki že dolgo preučujejo naše gradove in so o njih veliko napisali, jih premerili, narisali in fotografirali — navedeni so na koncu vodnika. Če bi radi izvedeli več o gradovih in pozaju, pobrskejte npr. po knjigah: Ivan Stopar: Grad in naselje Šalek; Velenjski grad; Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, med Solčavskim in Kobanskim; Ivan Jakič: Vsi slovenski gradovi; Tone Ravnikar: Grad Velenje; Po zvezdnih poteh; Gustav Šilih: Beli dvor; Nekoč je bilo jezero.

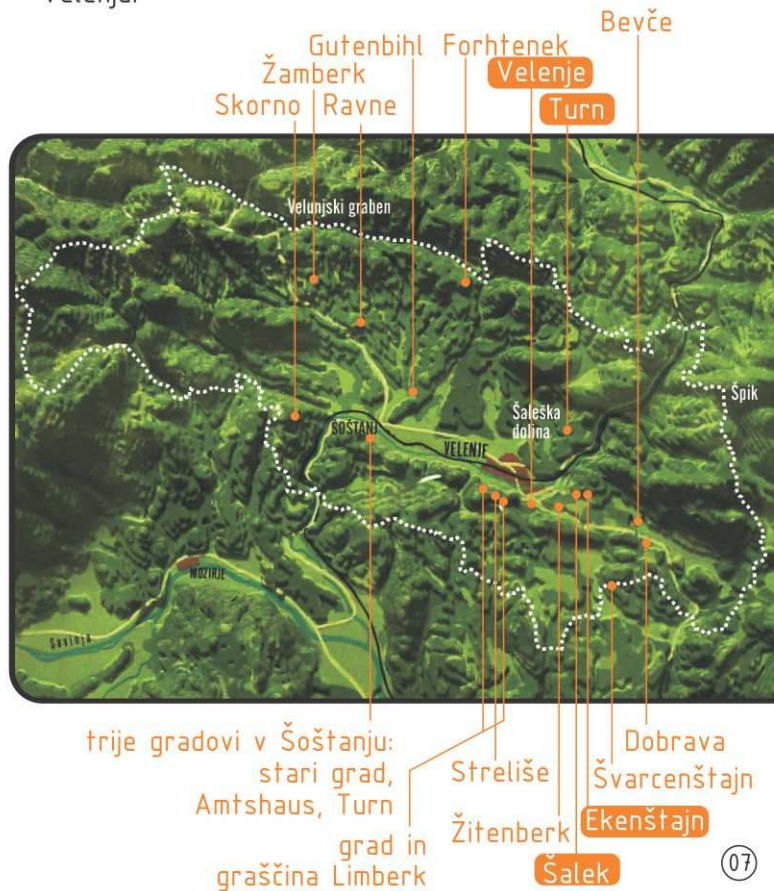
Srečno (poučno) pot!

Kaj je to grad

Grad je oblika utrjene zgradbe. Evropski plemiči so jih gradili v srednjem veku v Evropi in na Bližnjem vzhodu. | Grad je zasebno utrjeno bivališče plemiča ali imenitnika. Drugačen je od palače, ki ni utrjena; od trdnjave, ki ni bila vedno bivališče plemičev, ter od utrjenega mesta, ki je služilo splošni obrambi. | V devetsto letih, ko so gradili gradove, so bili ti zelo različni. Ko je Karolinški imperij v Evropi razpadel, je bilo ozemlje razdeljeno med plemeni-taše: ti so zgradili gradove, od koder so obvladovali okoliško ozemlje in pomembne poti. | Gradovi so bili izhodišče za napade, zaščita pred sovražniki, upravna središča in simboli moči. | Prve gradove so postavljali na naravno zaščiteni mesta: griče in skalne pomole, do katerih je vodila le ena pot, ki so jo lahko branili. V bližini je moral biti stalni studenec. | Mnogo gradov je bilo najprej zgrajenih iz lesa ter z zemeljskimi nasipi. Rasli so z dodajanjem stanovanjskih in utrdbenih stavbnih sklopov, ki so sledili razvoju bojne tehnike (visoka kamnita obzidja, obrambni hodniki, dvižni mostovi ...). | Z uporabo strelnega orožja, ki je lahko porušilo kamnite zidove, se je spremenila oblika utrdbenih členov: postali so masivni. Hkrati so želeli živeti udobneje, zato so veliko gradov na nepristopnih mestih opustili in si v nižinah uredili nova bivališča brez obrambne vloge. | Od 18. stoletja je spet oživelo zanimanje za gradove kot del modnega, romantičnega oživljanja srednjeveških arhitekturnih oblik.

Šaleška dolina velja za »dolino gradov« — tu naj bi bilo na majhnem območju več gradov in dvorov kot kjerkoli drugje na Spodnjem Štajerskem. Obiskali bomo gradove v neposredni okolici Velenja.

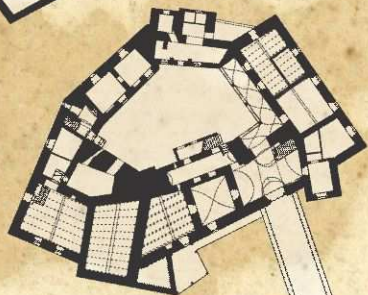
Gradovi so različno veliki

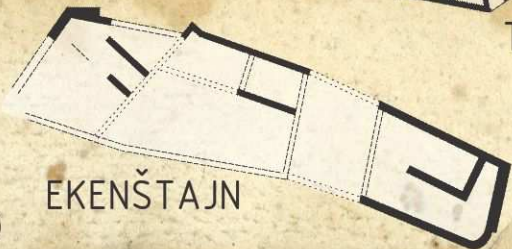
VELENJE

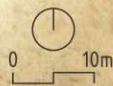
ŠALEK

TURN

EKENŠTAJN

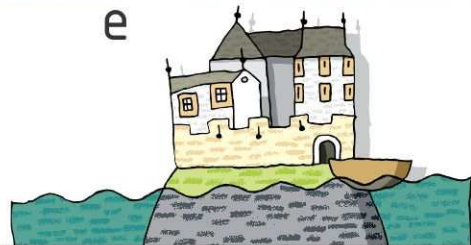

... in različno ohranjeni

(a) Velenjski grad je v celoti obnovljen. Lahko si ga ogledamo zunaj in znotraj. V njem je muzej. (b) Grad Turn čaka na obnovo, zato ga lahko gledamo le od daleč. (c) Šaleški grad je predstavljen kot urejena ruševina. (d) Ruševine gradu Ekenštajn niso zavarovane in propadajo. (e) Grad v Škalah je le duhovno dejstvo: v prostoru o njem ni (več) sledi.

e

Zemljevid Velenja z okolico pred 230 leti: potok Paka je vijugasto tekel po rahlo močvirnem dolinskem dnu med širnimi polji. V času, ko so nastajali gradovi, je bilo naselbin še manj; gradovi so obvladovali prostor.

Kako se pot začne

Pripeljemo se v Velenje in na krožišču pod Velenjskim gradom (izvoz Staro Velenje) zavijemo parkirat k vili Bianci. Tam dvignemo kartonček za zbiranje žigov. Po poti za vilo se po 242 stopnicah vzpnemo na Velenjski grad.

Vila Bianca je prenovljen reprezentančni objekt Mestne občine Velenje. Okoli nje je park, v njej pa razstavišča in dvorane. Vila je obnovljena tako, da lahko vidimo staro zidavo iz kamna in opeke. V njej so sodobni kipi mastodontov in pozoja.

VELENJSKI GRAD

Velenjski grad je eden najbolje ohranjenih gradov v Sloveniji. Stoji na griču na južnem robu doline. Bil je močno utrjen, zato ga niso mogli zavzeti ne Turki ne uporni kmetje.

a
grbi

Velenjski grad so ustanovili gospodje Kunšperški (a), v renesansi so ga utrdili Wagni (b), nazadnje sta ga prezidovala Karel in Bianca Adamovich (c).

»V Velenju, nedaleč od gradu Turn, je stal na skali visoko nad vasjo grad Velenje, ki je pripadal grofu Coroniniju. (»Plemstvo se tu gnete kakor uši na zofil!« je rekel baron Bubi.) Coroninijevi, ki so živeli v Italiji, so Velenje dajali v najem svojim sorodnikom Adamovichem. Mladi Francesco Coronini je prebil tam mnoge mesece. Bil je objesten in zabaven, z okroglim čelom in slabo začrtano brado kakor pri Burbonih /.../ Družina Adamovich je sestajala iz temnopoltega in belolasega barona, ki je bil hrvaški ban in znamenit »osvajalec src«, njegove nežne, pobožne žene, treh sinov in duhovite hčerke. /.../ Bili so nezahtevni in dobrodušni, pogumni in pripravljeni pomagati. Stari baron je prenašal svojo mučno srčno bolezen s stoičnim humorjem, baronica je razdeljevala med reveže denar iz gospodinjstva /.../«
Gusti Stridsberg, 1918

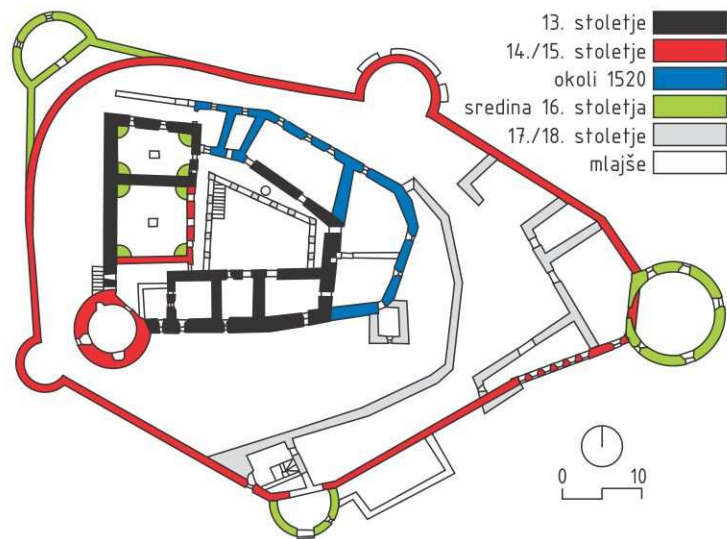

tu je bilo
včasih
stranišče

Velenjski grad okoli leta 1900

Velenjski grad se je razvijal do današnje oblike s postopnimi dozidavami več kot sedemsto let. Najprej so zaradi varnosti na griču posekali vse drevje in postavili bivališče: stanovanjski del in stolp kot zadnje pribežališče. Čez čas so najbolj izpostavljeni del okrepili z okroglim stolpom z zelo debelimi stenami in okoli gradu postavili obzidje. Potem so ugotovili, da imajo premalo prostorov za bivanje in shranjevanje — in jih dozidali. Nato so grad močno utrdili po renesančni modi z okroglimi in polkrožnimi stolpi, ki so omogočali dobro obrambo. Ko je bilo vse pomembnejše udobje, so dozidali arkade na dvorišču. Zgradili so tudi stranišče — izzidek na steni: kakec in lulanje sta padala prosto po zunanji steni gradu. Dvižni most so zamenjali s stopnicami.

V obzidju gradu je najbolj opazna mogočna rondela oz. bastija — krožni stolp: na sredini jo opasuje klobasast zidec, na vrhu je konzolni venec z izlivnicami za smolo in strelnicami za topiče. Okna imajo bogate kamnite okrasne okvirje.

V grad vstopimo skozi kamnit portal. V temenu portala je roža — okras in morda simbol: iti pod rožo je pomenilo 'biti pod pečatom molka' — o tem, kar se je dogajalo v gradu, se ni smelo govoriti naokoli. Vratna krila so okovana z železom.

18

Za vhodom je medzidje: če bi sovražnik vdrl v grad, bi bil ujet med zidovi, nanj pa bi z višine streljali grajski hlapci in vitezi. To je druga obrambna linija gradu.

V obzidje so vzdane strelnice: oblika line je bila odvisna od orožja, s katerim so streljali skozi njo.

19

Kjer so danes stopnice na grajsko dvorišče, je bil nekdanj najbrž dvizni most. Vrata na dvorišče so okovana z železom. V njih so majhna vratca, ki so

jih odpirali izjemoma — le pešcem med mrakom in zoro, da so sklonjeni smuknili skozi. Sredi vratc je strelnica. Za vrati je nasprotnika čakalo presenečenje: na drugi strani hodnika je bila vratarnica, ki je imela strelnico v zidu nasproti vhodnih vrat. Če nisi bil zaželen, si takoj dobil puščico ali kroglo ...

Srce gradu je arkadno dvorišče. Z dvorišča in s hodnikov so vstopali v sobane naokoli in kuri peči v njih. Takšno slikovito dvorišče je omogočalo udobno bivanje, bilo je znak velike premožnosti in razgledanosti lastnika po zadnji stavbni modi. Arkade so bile v 19. stoletju zastekljene. Na dvorišču je vodnjak s kamnitim prstanom. Velenjski grad je imel vsaj tri vodnjake: dva zunanja in notranjega, ki je pravzaprav cisterna: vanjo se zliva voda z grajskih streh. Voda je tudi v jami v skali, dostopni skozi grajsko klet. Ob obleganju je bila lastna voda nujna za preživetje prebivalcev gradu.

Prvotne opreme na gradu skoraj ni — vse so odpeljali zadnji lastniki ali se je uničilo in pogubilo med drugo svetovno vojno. V 19. stoletju pa je bila notranjščina razkošna:

a

»Grad ima 24 sob, viteško dvorano, malo in veliko jedilnico ter knjižnico. V spodnjih prostorih gradu so samo kleti z železnimi vrati. V kletnih prostorih pod viteško dvorano je najti tudi gladovalni jašek, ki je precej globok in v katerem je svojčas pač tičal prenekateri obsojenec. /.../ Grad je znotraj imenitno opremljen. Tu je veliko umetnega, starodavnega in dragocenega pohištva iz 14. in 15. stoletja. V dveh sobah je videti tudi starinske peči. V viteški dvorani visi na stenh polno starega orožja, mečev, opreme in oklepov iz omenjenega časovnega razdobja. /.../ Za vrtom na južni strani gradu se razprostirajo lepi parki, vzhodno od njih pa je v gozdu skrita ledenica s stožčasto streho.« J. A. Janisch, 1885

(a) Lončena peč na gradu (b) Pri krašenju vrat so z žganjem lesa posnemali zahteven postopek intarzije, kjer se podoba zloži iz koščkov lesa različnih barv. (c) Oltar iz grajske kapele (d) Množica kamnoseških detajlov

Kunigunda — grajski duh

Nekoč naj bi na Velenjskem gradu živela Kunigunda. Po pripovedovanju nekaterih naj bi bila grofična, po mnenju drugih spletična. Bila je lepa in dobrega srca. Ni bila poročena. Imela je dolge črne lase. Ukvarjala se je z magijo in zdravilstvom. Ker naj bi znala čarati, so jo imeli za čarovnico. Ob sušah je lahko priklicala dež, ob močah

sonce, omilila je zmrzali. (a) V muzeju na Velenjskem gradu hranijo pečnico z imenom Kunigunde in letnico 1469 — pečnica je bila del velike peči v obliki drevesnega debla, verjetno iz 19. stoletja. Peč je stala v Velenjskem gradu. (b) Kunigundo so vrgli v vodnjak na grajskem dvorišču. Ko so vodnjak pred leti čistili, so v njem našli »stekleno kroglo«, veliko kot nogometna žoga — bila naj bi Kunigundina. V njej je videla, kaj se je dogajalo v okolici. Pravijo, da na gradu straši Kunigundin duh. Morda je prav on grajskega oskrbnika od zadaj prijel za ramo, ko je zvečer zapuščal grad. Oskrbnik se je ozrl, a ni videl nikogar ... V nekdanjem stražarskem stolpu so v kamnitom zidu našli približno meter dolg šop prepletenih črnih las. Bili naj bi Kunigundini. Kunigunda naj bi bila pokopana na starem šmarškem pokopališču.

a b

Kunigunda

Pravijo, da se na več mestih v gradu iz stene izvlečejo posamezni kamni, za katerimi so skriti grajski zakladi. Po starem izročilu naj bi iz Velenjskega gradu do gradu Šalek vodil podzemni rov. Iskali so ga tako na velenjski kot na šaleški strani, pa ga do danes niso našli. Vhod v rov na Velenjskem gradu naj bi bil pod grajsko kapelo. Pred gradom, v bližini lesenega mostu, je star vodnjak, globok približno petdeset metrov. Segal naj bi do nivoja Pake v Starem Velenju. Vodnjak so nekdanj menda lahko spraznili in služil jim je kot rov, po katerem so prebivalci gradu lahko pobegnili.

Z Velenjskega gradu na Šalek

Pred odhodom z gradu si oglejmo rimski kamen, predmete s Šaleka in kip ter ostanke mastodonta. Z gradu se spustimo po stopnicah, po katerih smo prišli. Po podhodu ob vili Bianci prečkamo cesto. Ob Šaleški cesti gremo do križišča pred predorom. Vmes si lahko ogledamo vilo Herberstein. V križišču zavijemo levo, do mostu čez Pako, od koder se vidita grad Šalek in cerkev sv. Andreja pod njim. Gremo mimo cerkve in dvignemo ključ za grajsko ograjo v bližnji restavraciji Mexico Pizza. Potem pa v hrib ter po 157 stopnicah do gradu Šalek.

Vilo Herberstein je okrog leta 1890 zgradila mogočna trgovska rodbina Ritter de Zahony v slogu nove renesanse. Danes jo imenujemo po grofici Herberstein, ki je tu živela do konca druge svetovne vojne. V vili je restavracija.

26

Cerkev sv. Andreja v Šaleku so gradili gospodje s Šaleka in Ekenštajna ter cehi. Z rebrastimi oboki, visokimi okni in poslikavo se je v primerjavi z nizkimi lesenimi hišami zdela kot »nebesa na zemlji«. (a) Med grbi na fasadi je najiminenitnejši tisti z Andrejevim križem in štirimi kresili — znamenjem (impreso) cesarjev iz rodbine Habsburžanov. (b) V kamnit šparovec so mimoidoči darovali novce.

a

b

27

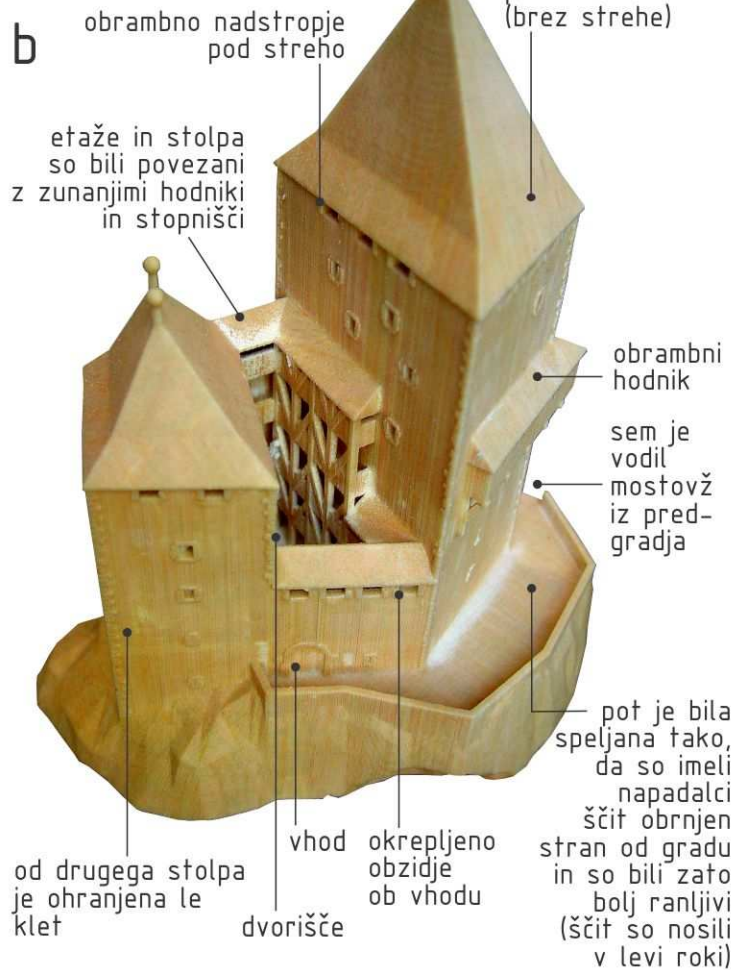
GRAD ŠALEK

a

- (a) ruševine pred obnovo
- (b) poskus rekonstrukcije

b

Jedro gradu Šalek je nastalo do sredine 12. stoletja. Najbrž je grad tedaj obsegal dva stolpa: obrambnega in bivalnega, ki sta bila povezana z zunanji lesenimi mostovži. Obe najbolj izpostavljeni steni trikotnega stolpa sta debeli 2,5 metra. V zadnjem nadstropju se zidovi stanjšajo: tam je bila pohodna površina, od koder so branilci lahko obvladovali dostope do gradu. Grad so prezidavali in dozidavali: na Vischerjevem bakrorezu vidimo tudi kapelo z nadstrešnim stolpičem. Z gradu je vodil mostovž čez grajski jarek do predgradja, kjer so stala gospodarska poslopja. Tam se je še danes ohranilo domače ime Pri Šafarju (zašafati = odrediti delo).

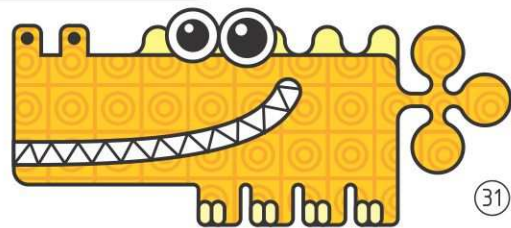

Grad Šalek okoli leta 1681

Grad Šalek okoli leta 1810

Hop k šaleški razvalini:
grad je dal ime dolini.
V gradu družina vesela,
strela je pa streho vnela.
Grof se je na ples ravnal,
grad je pogorel do tal.

a

(a) Pet nadstropij visok stolp je poln nenavadnih prehodov in odprtin. (b) Polkrožni zaključki vrat pričajo, da je bil grad zgrajen v romanski dobi. Za posebne člene (vogale, portale) so uporabili lahek mehke kamen lehnjak. (c) Dimnik kamina na vzhodni fasadi stolpa (d) Pogled skozi trikotni stolp (e) Ostanki obokov

Po ljudski razlagi ima stolp tri stranice zato, da so se od njega odbijale kamnite krogle, s katerimi so Turki obstreljevali grad.

b**c****d****e**

Življenje na Šaleku slutimo skozi drobce nekdanje opreme: (a) grajski gospe sta oblečeni po francoski visoki modi: preko »jupe« obleke nosita »manteau«, ki je spredaj razprt in zavihan nazaj, na glavi pa »fontanžo«; (b) marmornat nagrobnik iz grajske kapele razkriva, da je bila gospa Uršula protestantka; (c) sponke, ključi in žebliji niso bili dosti drugačni kot danes; (d) grajski gospod je imel imenitno ročno slonokoščeno sončno uro; (e) hrano so stregli v pisano poslikanem ali s pečatki okrašenem posodju; (f) kdaj pa kdaj so izgubili kak novc.

Zakleta graščakinja

Ko so tlačani še morali trdo delati za gospodo v mogočnih gradovih, je na gradu Šalek živela zelo kruta graščakinja. Podložnike je nemilo priganjala k delu. Ko je nekoč na mučilnici grozne muke trpel uporen kmet, ki ni hotel dati desetine, je bilo konec njenega gospodovanja. Kmet jo je prekel. V tistem hipu se je odprla skala in v razpoko pogoltnila hudobno graščakinjo z mučilnico vred. Še dolgo so se tlačani spominjali zaklete graščakinje. Zgodilo naj bi se v 19. stoletju, ko so prvi rudarji hodili peš na delo v jamo. Bil je silvestrski večer. Rudar iz Bevč se je po »šihtu« še zadržal v krčmi in se proti polnoči vračal domov — po kolovozu navkreber proti Bevčam. V cerkvenem zvoniku je začelo biti polnoč. Pospešil je, a obstal kot okamenel: iz razvalin šaleškega gradu je pridrvela ognjena kočija z žarečimi konji, ki jih je vodila črna gospa, sede v kočiji. Kočija je bliskovito preletela pot do starega gradu Ekenštajn in izginila med razvalinami. Ura je odbila, otrpli rudar pa od strahu ni zmožgal niti koraka več. Zjutraj so ga našli na pol zmrznjenega v snegu. Šele po nekaj dneh je okreval in povedal ljudem, kaj je videl. V kočiji naj bi bila zakleta graščakinja, ki ne najde miru. Vsakih sto let se na silvestrovo prepelje z ene razvaline na drugo. Če bi pogumen človek upal ustaviti ognjene konje, bi jo rešil. Tako pa v tihih nočeh še vedno zavija in joče v krošnjah smrek okoli gradu Šalek.

Šaleški grad naj bi imel 36 sob. Okoli stolpa naj bi bilo speljanih 80 stopnic, pokritih s streho. Med zabavo naj bi v grad udarila strela — pogorel je in niso ga več obnavljali. Pri Kolavterjevem svinjaku so v luknji v skali pod gradom našli človeške kosti — brez lobanj. Prepeljali so jih na pokopališče k sv. Martinu. V luknjo naj bi metali nepokorne podložnike. V grajskih ruševinah je zaklad. Ključ do njega naj bi bil v (danes podrti) Šafarjevi hiši pri vhodnih vratih.

Tik pod obzidjem gradu Šalek so pred skalno votlino otroci imeli kamnit sedež, od koder je bil razgled na vas Šalek in proti Velenjskemu gradu.

S Šaleka na Ekenštajn

Sledimo markacijam v gozdu. Hodimo po grebenu. Pri razcepu poti pod vrhom lahko gremo levo pod ruševinami gradu ali se vzpneмо na grad, če nas ni strah malo poplezati. Pozor, ruševine niso zavarovane, pazljivo!

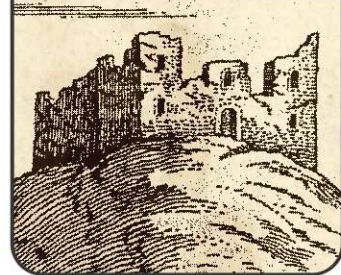
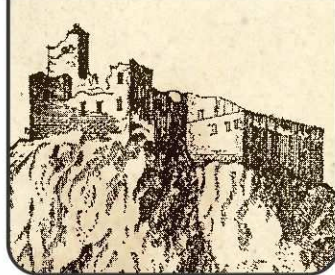
Pod potjo po skalnem grebenu s Šaleka na Ekenštajn naj bi oba gradova povezoval podzemni rov. Menda tla na nekaterih mestih votlo donijo, kot bi skakal po sodu. Rov, v katerem naj bi bil tudi zaklad, so večkrat zaman iskali. Vhod je menda na strani gradu proti Šafarju ali pa v skalah na zahodni strani: v špranji, ki se menda vsako leto »bolj zapirak«. V špranji so domačini našli kamnite krogle, s katerimi naj bi Turki obstreljevali grad Šalek. Drugi rov pa naj bi vodil s Šaleka na Velenjski grad.

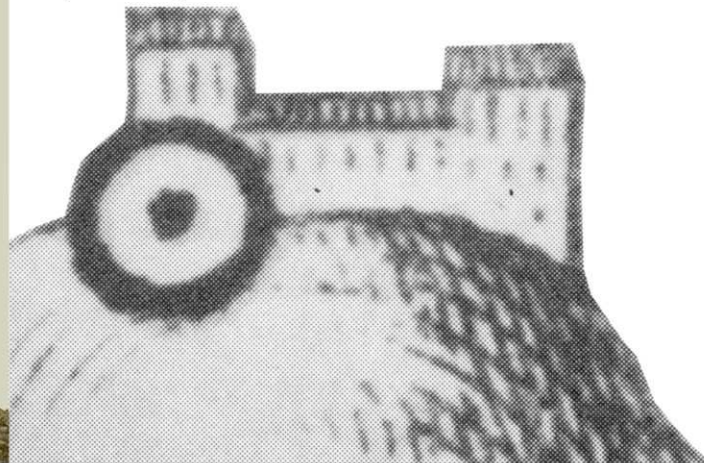
EGGENSTEIN

Poskus rekonstrukcije gradu.
Od mogočne stavbe vrh pobočja
je ostalo le nekaj sten in temeljev.
Oranžno = razvaljena stena
na spodnji fotografiji.

Ekenštajn je zgradila škofija iz Krke na Koroškem sredi 13. stoletja. Razvijal se je postopno: najprej so ga imenovali stolp, nato trdnjava, končno grad. Bil je impozanten grad z dvema stanovanjskima stolpoma in nižjimi stavbami med njima, z notranjim in zunanjim obrambnim jarkom. Imel je tudi svojo kapelo. Opustili so ga v 16. stoletju. V 19. stoletju so del ruševin dopolnili z lesenimi kulisami v duhu romantičnega časa. Danes je kamnite ostanke prerasel gozd.

Z Ekenštajna na Turn

Od ruševin sledimo markacijam do konca gozda, kjer zavijemo desno na cesto. Po klancu se spustimo do ovinka, tu zavijemo desno na pešpot nad predorom in v Šalek. Vrnemo ključ. Mimo cerkve gremo naravnost po pešpoti ob Paki do mostu pri šoli, kjer zavijemo desno, za šolo pa levo. Po Efenkovi cesti hodimo do odcepa, kjer zavije pot v hrib, nato levo do cerkve sv. Martina. Zavijemo desno okoli cerkve: na temenu hriba poiščemo pešpot ob robu gozda in se vzpnemo na Konovo. Na koncu pešpoti zavijemo levo navzgor do ceste. Nato desno do petkrakega križišča, po Škalski cesti navzdol, skozi gozd in na sedlo: desni odcep vodi mimo dvignjene zapornice do gradu Turn.

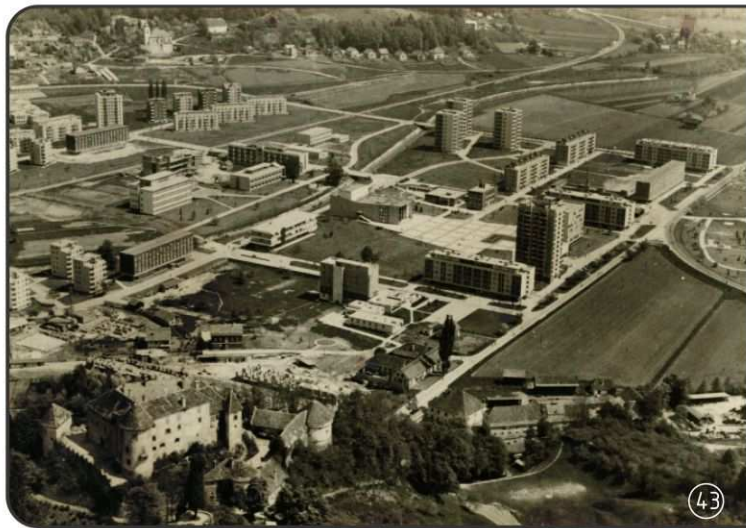

Ko grad Ekenštajn ni bil več dovolj udoben, so se lastniki preselili na bližnji grič, na nekdanjo pristanišče, in jo preuredili v graščino. Imenuje se Gorica, saj so bili se nekoč od Šaleka do Vinske Gore širili vinogradi, dokler jih v 19. stoletju ni uničila trtna uš.

42

Prednica današnje cerkve sv. Martina je bila zgrajena kot grajska kapela šaleškega gradu. Od cerkve sv. Martina je razgled na Velenje, ki je bilo zgrajeno za rudarje po drugi svetovni vojni kot novo, moderno mesto.

43

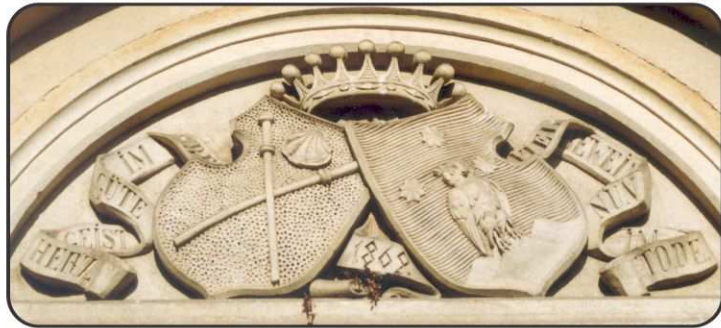

a

b

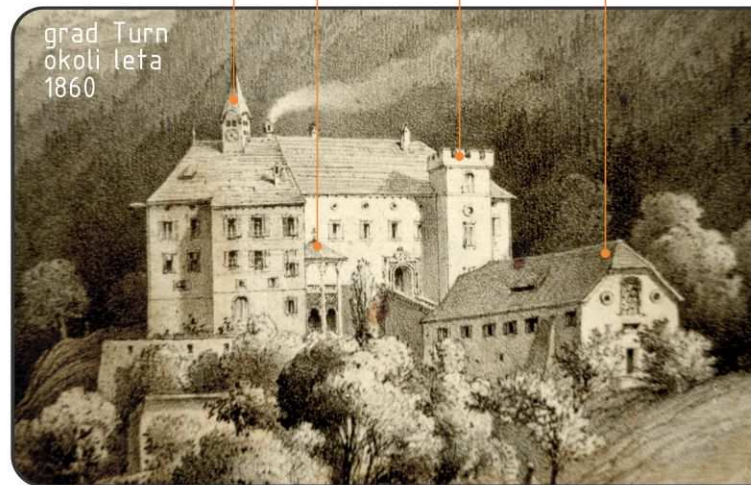
(a) Ob cerkvi sv. Martina so našli rimski nagrobni kamen ter antično opeko. V Šaleški dolini naj bi bila rimska poštna postaja Upellis. (b) Za cerkvijo je staro pokopališče z grobno kapelo, kjer počivajo nekateri plemiški lastniki Velenjskega gradu.

GRAD TURN

Grad stoji na živi skali pod vznožjem hriba Lubela. Za grajski jarek so uporabili globoko zajedo potoka okoli gradu. Čez jarek vodi h gradu most na treh zidanih polkrožnih obokih. Nekdaj je bil mostovž lesen, jarek pa globlji (zasuli so ga v 18. stoletju). Skozi kamniti portal z grbovno ploščo Adama Seifrieda Gabelkhovna (spodaj) vstopamo na dvorišče, ki je nepravilne oblike in ga na treh straneh obdajajo arkade. Prizidano stopnišče vodi v nadstropje, kjer je kamnit vhod v nekdanjo kapelo. Na zadnji strani gradu sta ohranjeni gotski okni s kamnitima okvirjema. Grad je verjetno nastal v 13. stoletju, v 15. stoletju je bil v lasti celjskih grofov, ki so ga med boji s Habsburžani sami porušili, a so ga kmalu popravili. Grad so zavzeli in oplenili uporni kmetje. Po drugi svetovni vojni so v njem uredili stanovanja.

grad Turn
okoli leta
1860

stolpič
z uro

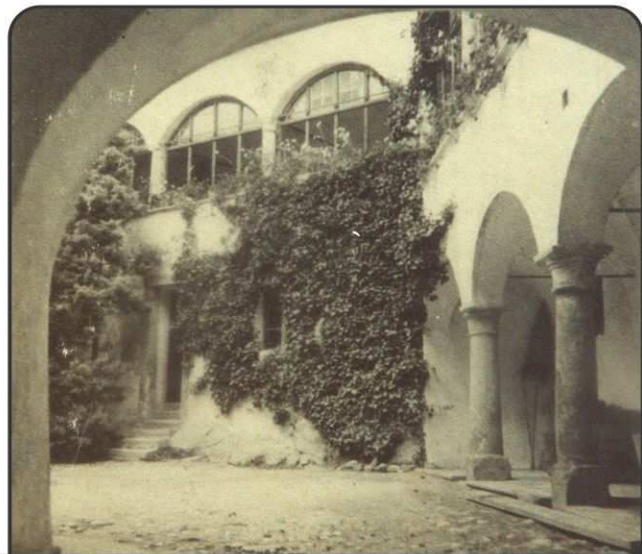
lesen
paviljon

nazobčana
krona na
stolpu

oskrb-
nikova
hiša

(a) Osrednje dvorišče gradu. (b) Od gosposko opremljene notranjštine na starih fotografijah so ostale le skromne sledi.

(a) Skrinja iz zbirke barona Haertla s Turna (b) Ščit, izkopan za gradom (c) Vgradna stenska omarica (d) Stropovi nekaterih sob so iz našlebljenih desk in tramov. (e) Stropno štukaturno okrasje v jedilnici za goste (f) Roža na kovinskih vratih paviljona

»/.../ je prišel nekega predpoldne debelušast, malomarno oblečen starejši gospod, z okroglim otroškim obrazom, iz katerega je visela ostudno zvita cigara. Pepel mu je v enakomernih presledkih padal na telovnik. Predstavil se je za barona Ludwiga Haertla in je govoril mikavno dunajsko narečje avstrijskih aristokratov. »Baron Bubi«, kakor so ga vsi klicali, je bil naš najljubši prijatelj in še danes s hvaležnostjo pomnim njegovo dobroto, njegovo taktnost in njegov — često neprostopoljni — humor. /.../ bil je nadarjen poznavalec umetnin in raziskovalec starin, zraven tega pa otroško radoveden na ljudi. /.../ Haertlovi so stanovali na gradu Turn v Velenju, na zelo prisrčnem viteškem gradu, obdanem z jarkom, s pridvižnim mostom in stolpom. /.../ Baron Bubi me je zasegel za eno uro, da mi je razkazal grad, ki je bil biser svoje vrste, s samim pristnim pohištvom, gobelini in podobami iz zadnjih treh stoletij ter mizarsko delavnico, v kateri so stalno nekaj brkljali /.../ In potem je pripovedoval zgodovino slehernega posameznega kosa, kako in od koga ga je podedoval, kupil ali izlisičil, ter povrh opisal še osebe in nekaj rodov, ki so nekoč imeli te reči v lasti.«

Gusti Stridsberg, 1918

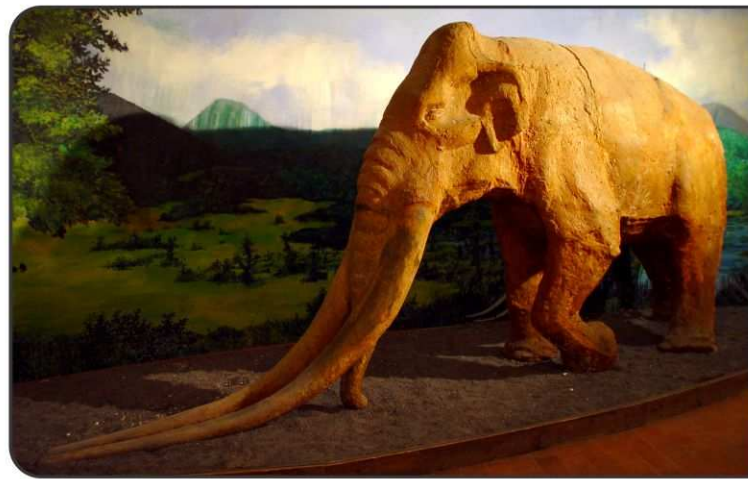
Zazidana nuna

V prostoru levo od glavnega vhoda naj bi bila v temnem kotu stoje živa zazidana nuna, ker je imela otroka. Včasih naj bi se še videle njene kosti in gube blaga od obleke. V kleti je menda še danes otroški nagrobnik. Za gradom naj bi bil podzemni rov do Šmartnega ali v Škale. Ko so fantje tam kopali in iskali grajski zaklad, so našli ščit in zlat škropilnik

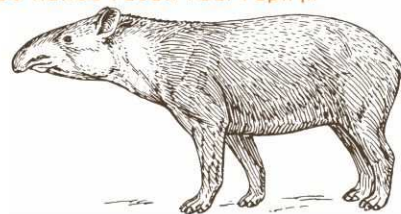
z angelčkom. Tičnica pravijo bližnji vzpetini menda zato, ker so tam redili golobe. Grad Turn se je napajal z vodo iz Šenbrica. Na dvorišču je včasih stal vodnjak iz belega kamna. Nekdaj je bila okolica Turna vsa v rožah. Ob poteh so bili špalirji. Okrog bazena so rastle vrtnice, da so se lahko kopali v njih. V obokani grajski kleti so bili ogromni hras-tovi sodi. Držali so do tisoč litrov mošta. Prešali so ga iz starih sort jabolk, ki so jih gojili na posestvu. Veliko prešo v kleti so morali vrteti kar trije. Včasih je bil strop poslikan z barvastimi rožami in zelenjem. V veliki peči so včasih naenkrat spekli 24 hlebov kruha. Nato so peč zmanjšali, da so lahko naenkrat spekli le 12 hlebov. Na strehi Turna je bil stolp z uro, ki se je videla s ceste. Uri so rekli sončna ura, čeprav je imela mehanizem s kamnitimi utežmi. Po vojni so z njimi tlačili zelje.

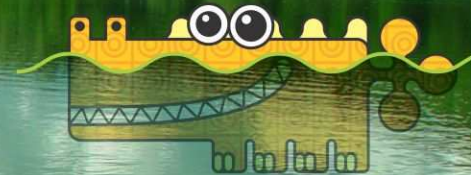
S Turno k jezerom (stare Škale)

Od gradu nazaj na cesto, v dolinici pod gradom levo na pešpot proti jezeru. Mimo dveh kozolcev po desni strani jezera do lesene utice.

Na območju Škal so našli ostanke dveh vrst mastodontov, prednikov slonov, ki so živeli v Šaleški dolini. Tu so nekoč tlačali tudi tapiriji.

V Šaleški dolini že več kot stopetintrideset let pod zemljo kopljejo premog lignit. Zato se je ponekod površje ugreznilo že več kot sedemdeset metrov in nastala so jezera. To so najgloblja jezera, ki jih je v Sloveniji povzročil človek. Nekoč pa so bile na območju današnjih jezer rodovitne njive ter več kot osemsto let središče Šaleške doline pri dekanijiški cerkvi na Škalskem griču. Cerkvi so pravili sv. Jurij na jezeru. Sv. Jurij je vitez, ki je premagal zmaja.

STARE ŠKALE

Pogled proti Škalam pred drugo svetovno vojno

»Škale so prastara župnija iz 10. stoletja. Za njeno ustanovitev je lastnik posestva »Na stopnicah« (potem, ko je prevzel katoliško vero in umrl brez naslednikov) namenil zemljo, gozd in nekaj podložnikov. Desetina te župnije naj bi pripadla oglejskemu patriarhu.« Janez Barbo, župnik v Škalah, 1808

„Ist Skallis schon eine uralte Pfarre vom 10. Jahrhunderte, wozu der Inhaber des Guts auf der Stiegen, nachdem er katholisch geworden und erblos verstorben, die Mayrgründe, Waldung und wenige Unterthanen zur Errichtung einer Pfarre in seinem Gutt verstitet hat, die zu dieser Pfarr gehörige Behende aber sollen von Patriarchen in Aglar seyn“.

V porušeni cerkvi se je odprla grobnica.

„Grad“ v Škalah

O škalskem graščaku

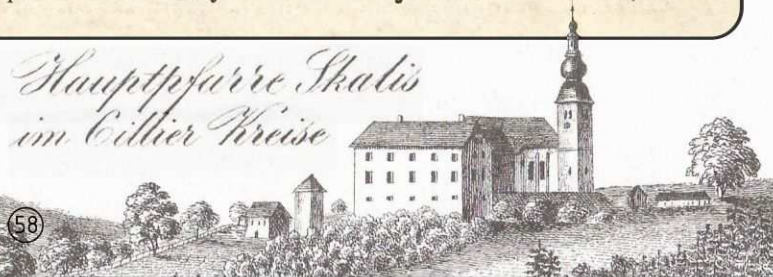
Pravijo, da je Šaleško dolino nekdam napolnjevalo jezero. Tam, kjer je zdaj škalska cerkev z župniščem, je bil otok. Na mestu sedanjega župnišča je stal grad.

Bilo je lepega jesenskega dne. Gospod z Gradišča nad Sv. Jakobom povabi škalskega graščaka na lov. Ta se takoj odpravi. Hiti po stopnicah od jezera in stopi v čoln. Služabnik ga prepelje na nasprotno stran. Po lovu so imeli veliko pojedino. Jedi in pijače je bila polna miza. Kar se odpro vrata in na pragu se prikaže uboga žena z lačnim otrokom v naročju. Prosi za dete miloščine. Pa nihče je ne usliši. Škalski graščak celo reče: »Ako ti je všeč, pobiraj drobtine pod mizo!« Žena se raztogoti in vsa solzna mu pravi: »Brezsrčneže kaznuje Bog. Še danes te doleti kazen.«

Zvečer se vrne škalski graščak domov. Po stopnicah mu prihite naproti služabniki in mu pripovedujejo, da je v njegovi odsotnosti hudi duh obsedel njegovo edino hčerko. Graščak se zelo prestraši. K sreči se je nahajal takrat v gradu menih iz Gornjega grada. Graščak ga prosi, naj mu za božjo voljo pomaga. Menih goreče moli in z molitvijo oprosti hčerko hudega duha. Popolnoma je ozdravela. V zahvalo za to dobroto podari graščak svoj grad in vse posestvo menihom v Gornjem gradu. Ti so nato pod gradom zgradili prvo škalsko cerkev, ki so jo posvetili sv. Juriju.

JANKO OROŽEN, 1936

*Hauptpfarre Skalis
im Cillier Kreise*

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni urednik Dr. Jurec Meisner.

Povest od jezera v skalski dolini.

V 49. listu letošnjih „Novic“ so nam čast. gosp. Dav. Terstenjak nekaj povestic o jezerih med Slovenci priobčili in med temi tudi povest od velikega jezera v skalski dolini omenili. Naj še jaz povém, kar sem čul od tega jezera pripovedovati.

Neki kmet iz naše doline mi je namreč pravil, da je segalo jezero pol ure od Velenja proti okolici, ktera se „na Lambergu“ imenuje in 5 četvertiak proti Šuštafou. Blizu Šuštanja pa ste bile dve planini, ki ste se vkup deržale. Jezero je tako dolgo v te pečine grizlo, da je pri Pohorji skale prederlo in skoz Gorenje na Pako izteklo in od tod v Savino se razlilo. Tako je namesti jezera skalska dolina postala. Od Skal pa so se nek na nasprotni hrib, kjer sadaj cerkva sv. Jakoba stoji, v čolnih vozilih. Da je tukaj gotovo jezero bilo, bojda pričuje ime „sv. Juri na jezeru.“ Tudi je pri Šuštanju kmet, ki se „Brodnik“ imenuje.

Pri Saleku je okolica, kteri se „pod Zalogom“ pravi. Še dandanašnji popevajo pesem od jezera v skalski dolini. To se vé, da vse kaže, da je svoje dni bilo tū jezero. Pa neki možje terdijo, da samo na imena se ni zanesti, kajti so lahko od drugih krajev tū sem prenešene. Ko bi bilo kedaj jezero tukaj bilo, bi tudi geologični stan zemlje moral to dokazovati, kar se pa pri preiskavi dveh učeniš mož nek ni našlo. Čul sem tudi, da je pri Mozirji od Lituša do Gornjega grada veliko jezero stalo, enako tudi v Logarjevi dolini, kjer Savina izvira. Preiskave resnice prepustimo v tej reči učeniš!

Vijanski Janko.

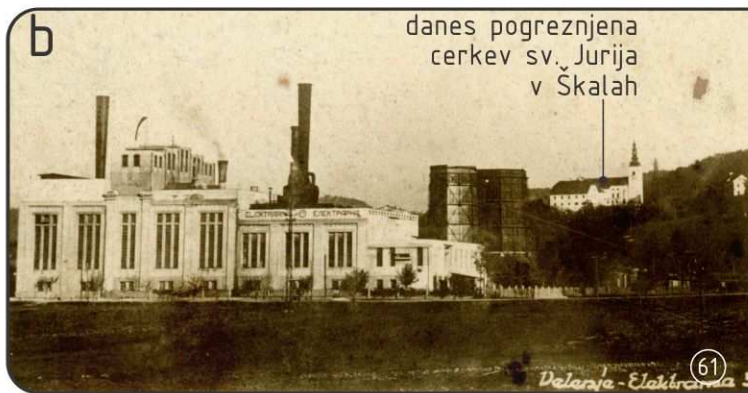
Z jezer do vile Bianca

Od utice gremo čez potok in mimo stadiona do ceste. Levo, mimo krožišča in parka. V drugem krožišču desno, spustimo se in prečkamo železniško progo, naprej čez Pako v Staro Velenje. Na cerkvi Škapulirske Matere Božje si ogledamo nagrobnike lastnikov Velenjskega gradu, vzdane v zunanjo steno. Skozi Staro Velenje do vile Bianca, kjer pokažemo izpolnjen kuponček. Presenečenje!

(a) Šestnajst metrov visok izvažalni stolp premogovnika Velenje nad prevažalnim jaškom Škale so postavili leta 1892. Prevažalni stroj deluje še danes v sklopu Muzeja premogovništva kot tehniška dediščina. Stolp je celotnemu območju dal ime Stari jašek — Star šaht (v primerjavi z novim jaškom, ki so ga kasneje zgradili v Prelogah in je danes skoraj povsem pogreznjen v električni elektrofiltrski pepel v nasipu med Velenjskim in Šoštanjskim jezerom). (b) Stara velenjska elektrarna (1929 — 1967, toplarna do 1971) je bila zgrajena kot industrijska palača.

Pripovedujejo, da naj bi bilo na njivah ob tovarni Gorenje staro potopljeno mesto.

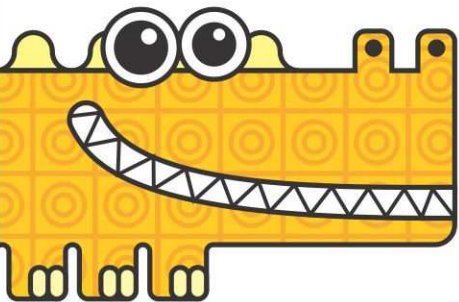
danes pogreznjena
cerkev sv. Jurija
v Skaljah

Trg Velenje nekoč (danes Staro Velenje)

Na cilju smo!

Pozojeva grajska pot okoli Velenja je za nami.

Čestitam!

Viri in literatura, opombe:

podtisk naslovnice: Valjčkast vzorec na starem oplesku z gradu Turn **predlist in zalist:** Kartografska osnova: Turistična karta mesta Velenje z okolico, http://www.velenje-tourism.si/filelib/silvija/zemljevid_mesta.pdf, 6. 8. 2011 **notranja stran predlista in zalista:** Pečatni vzorec s šaleške pisve češe **str. 02:** O pozoji: Rok Poles: Zmaj pozoj, lintvern ali premog — genius loci Saleške doline. V: Velenje, Zbornik raziskovalnega tabora, ERICO, Velenje 2001, str. 40 s.—napisi iz omembe premoga pri: J. V. Valvasor: Die Ehre dess Hertzogthums Crain, Nürnberg, 1689. **str. 03:** Kamnita roža s portala Velenjskega gradu **str. 04:** risbe gradov. Parafraza po: Georg Matthäus Vischer: zemljevid iz leta 1678. Po: Ivan Stopar: Grajski objekti z območja slovenske Štajerske na Vischerjevem zemljevidu iz leta 1678. V: Celjski zbornik 1971-72. Velenje, str. 423: list 8. top. št. 141-142. Salek, str. 418: list 8. top. št. 104. Ekenštajn, str. 382: list 8. top. št. 13 in 1. Turn, str. 422: list 8. top. št. 125. **str. 07:** Osnova: reliefni zemljevid, izsek, Fakulteta za arhitekturo v Ljubljani: Poimenovanje in seznam gradov po: Tone Ravnikar: Vzhodna polovica Šaleške doline v srednjem veku. V: Velenje, Razprave o zgodovini mesta in okolice, Mestna občina Velenje, 1999, str. 181.— Že Ignaz Orožen je napisal, da na spodnjem Štajerskem ni župnije, ki bi bila tako bogata z gradovi, kot je stara župnija sv. Jurija v Škalah (ki je v grobem obsegala območje Šaleške doline s Ponikvo in brez Belih Vod). Ignaz Orožen: Das Bisthum in die Dioezese Lavant., V. Theil, Das Dekanat Schallthal, Graz 1884, str. 26. **str. 06:** Definicija gradu: po <http://en.wikipedia.org/wiki/Castle>, 7. 8. 2011 **str. 07:** Več o gradu v Škalah glej str. 58 s. **str. 08:** Tloris gradu Salek: po risbi Iva Gričarja, ZVNKD Celje. V: Danijela Brišnik, Tone Ravnikar: Grad Salek, Kulturni center Ivana Napotnika Velenje, Založništvo Pozoj, Velenje, 1999, str. 35.— Tloris gradu Velenje: po risbi V: Ivan Stopar: Velenjski grad, Šaleški razgledi 2, Prispevki k zgodovini Šaleške doline, Kulturni center Ivan Napotnik Velenje, Velenje, 1984, str. 53.— Tloris gradu Turn: po Peter in Andrej Šifer, P. Hadolin, Grad Turn v Hrastovcu, tloris pritičja, P&A, Projektivni atelje, št. načrta: 577/10-A, marec 2011, arhiv MO Velenje.— Tloris gradu Ekenštajn: po Rok Poles, Špela Janežič: Grad Ekenštajn in graščina Gorica. V: Velenje, Zbornik raziskovalnega tabora v letih 1999 in 2000, Erico, Velenje, 2001, str. 255. **str. 09:** Duhovno dejstvo — po C. G. Jungu. **str. 10:** Izsek iz: Vincenc Rajšp, Marija Grabnar: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, karte, 5. zvezek, sekcija 163. **str. 14:** Grb z lintvernom. Izrez iz: Marijan Zadnikar: Ptujška gora —visoka pesem slovenske gotike, družina, Ljubljana, 1992, str. 56, foto: Marjan Smerke. Dejansko gre za vurberški grb, ki pa ima (enako kot kunšperški) upodobljenega lintverna. **str. 15:** Opis Coroninja in Adamovichev: Gusti Stridsberg, Mojih pet življenj, Založba Obzorja, Maribor, 1983, str. 99 s. **str. 16:** Velenjski grad, razglednica, izdana okoli leta 1900, hrani Muzej Velenje. Po: Vinko Mihelak: Velenje: stoletje na razglednicah, Mestna občina Velenje, Velenje, 2009, str. 20. **str. 17:** Razvoj gradu Velenje (opis in grafika): po Stopar, 1984, in Ivan Stopar, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. Med Solčavskim in Kobanskim, Viharnik, Ljubljana, 1993, str. 126. **str. 20** O vratih: Dušan Kramberger: Srednjeveški gradovi v vzhodnem delu Šaleške kotline. V: Velenje, 40 let mesta, Mestna občina Velenje, 1999, str. 112 s. **str. 22:** Opis gradu Velenje: Josef Andreas Janisch: Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark mit historischen Notizen und Anmerkungen Graz, Leykam-Josefsthal 1878-85. Po: Stopar, 1984. **str. 24:** O Kunigundi pripovedoval Vinko Kovač. Zapisano v juliju 2011. Glej tudi: Bojana Špegel: Brezplačen dotik skrivnostne Kunigunde. V: Naš čas, št. 33, 19. 8. 2004, str. 8.— Po pojasnilu dr. Jožeta Hudalesa naj bi ta sodobna povedka nastala v začetku 80. let 20. stoletja med uslužbenci Muzeja Velenje na Velenjskem gradu. **str. 29:** Maketa gradu Salek: 3D model. Rok Poles, po dokumentaciji—rekonstrukciji ZVKDS OE Celje. **str. 30:** Grad Salek:

Georg Matthäus Vischer: Topographia ducatus Stiriae, Graz 1681. Izrez, montaža. **str. 31:** Grad Šalek: Nova Kaiserjeva suita, ok. 1810. Pesem iz: Aca in Rok Poles: Poskok po Saleški dolini, Berivka, Velenje, 2009. **str. 34 spodaj, str. 35:** Predmeti s Šaleka. Po: Tone Ravnikar, Šaleška dolina med 10. in 17. stoletjem, Muzej Velenje, 2005. Fotografije iz arhiva Muzeja Velenje. — Komentar votivne podobe iz grajske kapele po: Rok Poles, Podružnična cerkev sv. Andreja, Šalek pri Velenju. V: Sakralna dediščina Šaleške doline, Založništvo Pozoj, Velenje, 1998, str. 227 s. **str. 36:** Povedka o zakleti graščakinji povzeta po: Alenka Čas, rokopis iz leta 1964, po pripovedovanju mame Mire Čas. **str. 37 in 38:** Povzeto po zapiskih Štefanje Prislán, rokopis str. 43, 55. Izvirnik hrani Marjan Prislán. — Pripovedovali so: ga. Kolavterjeva in hči, Darko in Robi Oder, Marjan Prislán, Mici Martinc in Alenka Čas. Zbrano v juniju 2011. **str. 40:** Dokumentacija po: Poles in Janežič, 1999/2000. **str. 41:** Upodobitve gradu Ekenštajn. Zgoraj po: Vischer, 1681, detajl upodobitve gradu Šalek in vile Gorica. Spodaj po: Vischer, 1678. **str. 43:** Panorama Velenja iz zraka, razglednica iz okoli 1965, hrani Muzej Velenje. Po: Mihelak, 2009, str. 132. **str. 46:** opi Turna po: Stopar, 1993, str. 118 s. **str. 47:** Grad Turn. Kolorirana litografija C. Reicherta, ok. 1860. Izrez. **str. 49:** Fotografiji notranjštine gradu Turn. Iz izbirke pok. Slavka Jevšovarja. Kopije v arhivu avtorjev. **str. 50:** Skrinja iz zbirke barona Haertla. Po: Ravnikar, 2005. Fotografija iz arhiva Muzeja Velenje. Ščit v zasebni lasti. **str. 51:** Opis barona Haertla in gradu Turn po: Stridsberg, 1983, str. 95 s. **str. 52:** Pripovedovala je Zalka Miklavžina. Zbrano v juniju 2011. Podobno tudi: Jože Hudales, Ivo Stropnik: Mlinškovo berilo, (i)zbrani etnološki in slovstveni zapiski, Šaleški razgledi 7, Kulturni center Ivana Napatnika Velenje, Velenje, 1991, str. 58. **str. 53:** Mape mastodonta v Muzeju Velenje. Risba tapirja po: <http://www.openclipart.org/detail/124069/tapir-by-papapishu>, 2. 8. 2011. **str. 56:** Poročilo dekana Barba po: Ignaz Orožen, Das Bisthum und die Dioezese Lavant, Das Dekanat Schallthal, Graz, 1884, str. 3. **str. 56 in 57:** Fotografiji Škal hrani Muzej Velenje. **str. 58:** Besedilo po: Janko Orožen: Gradovi in graščine v narodnem izročilu I., gradovi in graščine ob Savinji, Sotli in Savi, Celje, 1963, str. 133. Iz rokopisne zbirke Franca Hribernika, ravnatelja meščanske šole v Šoštanju. — Upodobitev Škal: J. F. Kaiser: Libographirte Ausichten der Steiermarkischen Staedte, Maerkte und Schloesser, Graz 1832–1833 (Stara Kaiserjeva suita). **str. 59:** Povest o jezeru v Šaleški dolini. Janko Vijanski: Povest od jezera v skalski dolini. V: Kmetijske in rokodelske novice, 1857, letnik 15, številka 19. **str. 60:** Zapis o starem jašku po: Anton Seher: Zgodovina Premogovnika Velenje, Velenje, 1995, str. 120. — O elektrarni: ibid., 383 s. — O potopljem mestu: Danijela Brišnik: Od kamnitih sekir do terre sigillate. V: Velenje, 40 let mesta, Mestna občina Velenje, Velenje, 1999, str. 64. **str. 61:** Fotografiji starega jaška in elektrarne hrani Muzej Velenje. **str. 62:** Fotografijo trga Velenje hrani Muzej Velenje. **Zalust:** Narisani so grbi Saleških (dve špiči, barve niso znane, zato sta aplicirani barvi Mestne občine Velenje), Kunšperških (lintvern), Turnskih (točne barve niso znane), škofije Krka na Koroškem. Grbi po: Tone Ravnikar: Grbi nekaterih pomembnejših rodbin Šaleške doline. V: Šaleški razgledi 12, Kulturni center Ivana Napatnika, Založništvo Pozoj, Velenje, 1996. — Huda luknja: »Teufelsloch an dem Hangenden Stein«, urbar 1771, po: Hans Pirchegger, Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaffen und Gülfen, Städte und Märkte, München 1962, str. 223, op. 53. **Zadnja stran naslovnice:** Grad Velenje. Vischer, 1681. — Območje Šaleške doline na Vischerjevem zemljevidu. Vischer, 1678. **Hvala Janezu Svečini, Mateju Murkovič, Mateju Medved in Damijanu Klajču (Muzej Velenje) za pomoč pri iskanju gradiva ter Aci Poles za vsebinski pregled besedila. Hvala informatorjem, ki so pripovedovali o gradovih.**

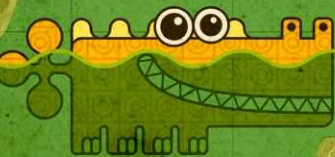
Prostor
za nalepko

ISBN 978-961-91862-5-1

9 789619 186251

HIC SVNT DRACONES

Velenjsko jezero

štare
Skale

Skale - Hrastovec

Turn

pot proti
Hudčičevi
luknji, na
višecem
kamenju

Šoštanj

stari jašek
stara
elektrarna

Sončni
park

Stara
vas

potopljeno mesto

reka Paka

Velenje

trg
Staro
Velenje

Salek

Podkraj
gri Velenja

Velenje

vila
Bianca

vila
Herberstein

Ekenštajn SEVER

0 200m

Srečno!
Good luck!

